

Prądnik. Prace Muz. Szafera	27	73–88	2017
-----------------------------	----	-------	------

PAULINA WOJSA¹, KATARZYNA MOŹDŹEŃ²,
BEATA BARABASZ-KRASNY¹

¹Zakład Botaniki, Instytut Biologii, Uniwersytet Pedagogiczny, ul. Podchorążych 2, 30–084 Kraków, Polska

²Zakład Fizjologii Roślin, Instytut Biologii, Uniwersytet Pedagogiczny, ul. Podchorążych 2,
30–084 Kraków, Polska

ROŚLINY W SZTUCE KRAKOWA OKOŁO ROKU 1900

Plants in the art of Kraków around 1900

Abstract. The interested in the world of plants is an indispensable element of art. Plant motifs presented in various types of public utilities are not usually accidental but closely linked to their symbolism. For a long time, some plants have been associated with authority (e.g. the apple) and others with immortality or resurrection (e.g. the ivy). This symbolism appears in various ornate motifs. The aim of the study was to draw up a list of plants found in Kraków art in the years 1850–1950. The plastic forms from 12 designated architectural objects were selected, most closely related to sculpture, wall painting and stained glass. In addition, factors influencing the motifs that might have occurred in art were identified, if artists use nature as inspiration, e.g. the flora of Kraków and the surrounding area. In total, 67 objects inspired by the plant world were found. This made it much easier to assess the degree of their styling performed by the artist. The last stage of the work was an attempt to assess the reasons for the placement of plant motifs in the arts.

Key words: floral motifs, wall painting, stained glass, sculpture, plant symbols

WSTĘP

W dziejach sztuki, w różnych epokach zmieniały się upodobania, zarówno odbiorców, jak i samych artystów. Można jednak dostrzec elementy, które towarzyszą sztuce nieodłącznie. Tego rodzaju elementem jest niewątpliwie zainteresowanie światem przyrody – zwierzętami i roślinami, trwające przez stulecia. Choć nie zawsze było ono jednakowe – raz wynikało z nadawanej symboliki religijnej, a innym razem z czystego rozumowego zainteresowania otaczającym światem. Wraz z dziełami różnych artystów zawierającymi motywy roślinne, pojawiały się różnorodne opracowania, wypowiadające się na ten właśnie temat (Lam 1974; Estreicher 1987). Bardzo bogatą symbolikę mają rośliny umieszczane w dziełach o tematyce religijnej. Jedną z ważniejszych pozycji traktujących o symbolice jest *Atlas roślin biblijnych* B. Szczepanowicza (2003), wymieniający wszystkie gatunki w przypowieściach biblijnych. Poprzez ścisłe określenie ram tematycznych, książkę tę można wykorzystać jedynie jako pomoc w interpretacji dzieł religijnych. Podobnej tematyki dotyczy książka J. Pick'a (1998) – *W świecie Biblii. Flora*.

Natura i jej symbole autorstwa L. Impelluso (2006) ma zupełnie inny wymiar. Przede wszystkim nie opisuje wyłącznie świata roślin, ale uwzględnia również motywy zwierzęce obecne w obrazach. W nadzwyczaj przystępny sposób tłumaczy np. obecność w obrazie, zarówno lilii, jak i ważki. Nawiązuje przy tym do symboliki religijnej, ale nie tylko. Oповіда również o znaczeniu roślin w obrazach świeckich, pejzażach, martwych naturach. Wszystkie te funkcje spełnia dzięki pięknym reprodukcjom, uzupełnianym przez trafne komentarze autora.

Niezwykle interesującym albumem, wydanym w ramach obchodów roku krakowskiego artysty jest *Zielnik Wyspiańskiego* (Popielowska-Michalczyk 2007). Pozycja ta jest niezwykła ze względu na swą treść. Zawiera reprodukcje kart z rysunkami roślin z okolic Krakowa, wykonanymi przez artystę. Obok pięknych przedstawień roślin umieszczone zostały tu fotografie gatunków rosnących w naturze na tych samych stanowiskach, na których obserwował je kiedyś Stanisław Wyspiański. Przewracając kolejne strony książki czytelnik może być zaskoczony niezwykłą dokładnością oddania detali. Można powiedzieć, że to nie malarz, ale botanik wykonał ryciny, służące lepszemu poznaniu morfologii gatunku. To każe pojmować atlas ten jako pozycję zmierzającą już ku pokazaniu nie tylko atrakcyjności kart zielnikowych jako sztuki, ale także ku ukazaniu prawdy botanicznej.

Wypowiedzi typowo interdyscyplinarne dotykające, zarówno sfery nauki, jak i sztuki, nie są tak częste jak te, mówiące wyłącznie o roślinach w dziełach artystycznych. Jedne z bardziej znanych są artykuły H. Galery (2005, 2007), która tematyką roślin w sztuce i zagadnieniami jej pokrewnymi, zajmuje się na co dzień, przybliżyła ją również jako wykładowca swoim studentom. Wspomnieć należy tu artykuł *Klasycystyczne motywy roślinne w dekoracjach Zamku Królewskiego w Warszawie*, w którym autorce niezmiernie precyzyjnie udało się określić skład gatunkowy roślin występujących w dekoracjach rzeźbiarskich w tytułowym „Zamku Królewskim” (Galera 2007). *Malarstwo holenderskie XVII w. W jakim stopniu obrazy mistrzów mogą odzwierciedlać rzeczywistą sytuację przyrodniczą* – to również praca z pogranicza dziedzin. W tym przypadku analiza i jej wyniki przybrały formę artykułu w książce *Problemy środowiska i jego ochrony, cz. 13* (Galera 2005). Temat zaś wylania nowy problem, bo H. Galera próbuje na podstawie analizy dzieł sztuki, popularnych w XVII w. martwych natur, określić skład gatunkowy przyrody w ojczyźnie artystów. Rozważania Jej stają się jedną z ważniejszych inspiracji do przeprowadzenia analizy sztuki Krakowa około roku 1900, do podjęcia próby odnalezienia powiązań między owocami twórczości artystycznej i codziennego życia społeczeństwa, rozwoju nauki i szkolnictwa. Dodatkową zachętą do podjęcia tego rodzaju badań jest brak opracowań uwzględniających ściśle botaniczne aspekty dzieł plastycznych z terenu Krakowa.

Biorąc pod uwagę powyższe przyczyny podjęto badania, których celem była rejestracja gatunków roślin spotykanych w sztuce Krakowa w latach 1850–1950. Analizie podlegały wybrane formy plastyczne, w większości ściśle związane z architekturą – rzeźba, malarstwo ścienne, witraże.

KRYTERIA WYBORU OBIEKTÓW DO BADAŃ

Do analiz wybrano łącznie 12 obiektów architektonicznych, zlokalizowanych w centrum miasta Krakowa (ryc. 1). Obiekty te powstałe około 1900 r. mieściły się na terenie ograniczonym niegdyś przez fortyfikacje miejskie. Pod uwagę brane były, zarówno budowle powstające w latach 1850–1950, jak i budowle z okresów wcześniejszych, których pewne

Ryc. 1. Lokalizacja badanych obiektów architektonicznych Krakowa; 1-12 – badane obiekty architektoniczne: 1 – Bazylika św. Franciszka z Asyżu, Plac Wszystkich Świętych 5, 2 – Kamienica ul. Garncarska 2, 3 – Gmach Drukarni Związkowej, ul. Mikołajska 13, 4 – Dom Towarzystwa Lekarskiego, ul. Radziwiłłowska 4, 5 – Kamienica ul. Reformacka 3, 6 – Dom Celestyna Czynciela, Plac Mariacki 9, 7 – Kamienica, ul. Retoryka 7, 8 – Kamienica, ul. Smoleńsk 26, 9 – Siedziba Teatru Starego, Plac Szczepański 1, 10 – Kamienica, ul. Szujskiego 7, 11 – Kamienica, ul. Zyblikiewicza 11a, 12 – Bazylika Najświętszego Serca Pana Jezusa, ul. Kopernika 26.

Fig. 1. Location of the studied architectural objects of Kraków; 1-12 – studied architectural objects: 1 – Basilica of St. Francis of Assisi, Wszystkich Świętych Square 5, 2 – Townhouse, Garncarska 2 St., 3 – Printing House, Mikołajska 13 St., 4 – House of the Medical Association, Radziwiłłowska 4 St., 5 – Townhouse, Reformacka 3 St., 6 – House of Celestyn Czynciel, Mariacki Square 9, 7 – Townhouse, Retoryka 7 St., 8 – Townhouse, Smoleńsk 26 St., 9 – The seat of the Old Theater, Szczepański Square 1, 10 – Townhouse, Szujskiego 7 St., 11 – Townhouse, Zyblikiewicza 11a St., 12 – Basilica of the Sacred Heart of Jesus, Kopernika 26 St.

elementy stworzono około 1900 r. Przykładem może być kościół Franciszkanów, który uległ znacznym przebudowom po pożarze i choć reprezentuje styl gotycki, zdobienia zostały wykonane w 1895 r. (Bałus 2004; Bałus i in. 2004). Przy charakterystyce wybranych obiektów badawczych bardzo pomocnym okazał się portal internetowy *Wirtualne Muzeum Secesji* (<http://muzeumsecesji.pl>).

Z badanych obiektów zostało wykluczone malarstwo sztalugowe jako forma, której źródło inspiracji trudno jest jednoznacznie określić. Już w XIX w. w wyniku rozwoju techniki znacznie częstsze były podróże nie tylko w granicach kraju, ale także poza nimi. Istnieje większe prawdopodobieństwo, że obraz sztalugowy nie jest powiązany z architekturą i nie należy do sztuki inspirowanej motywami rodzimymi (Witz 1974).

PRZEGLĄD ANALIZOWANYCH OBIEKTÓW

1. Bazylika św. Franciszka z Asyżu, Plac Wszystkich Świętych 5

Kościół zbudowany był na planie krzyża łacińskiego, zgodnie z wzorem kościoła św. Franciszka w Viterbo. W 1249 r. był konsekrowany, a następnie wielokrotnie przebudowywany. W swojej długoletniej historii, zarówno kościół, jak i klasztor doznawały wielu klęsk i nieszczęść, jak np. kradzieże, rabunki, a zwłaszcza pożary. Najbardziej niszczycielski z nich, w 1890 r. strawił znaczną część świątyni. W czasie prac konserwatorskich w kościele w 1895 r., wschodnia jego część otrzymała polichromię S. Wyspiańskiego, głównie o motywach roślinnych. Wyspiański również jest autorem projektu wspaniałych witraży, które zostały wykonane w Innsbrucku w latach 1899–1904. W latach 1904–1905, T. Popiel wykonał polichromię pozostałej części kościoła (<http://www.krakow4u.pl/kosciol-Kosciol-sw--Franciszka-z-Asyzu-6.html>).

2. Kamienica, ul. Garncarska 2

Kamienica była zbudowana około 1910 r. Bryła i układ wnętrza są tradycyjne. Dekoracja sztukateryjna typowo secesyjna: fryz z liści, kwiatów i owoców kasztanowca oraz elementy wiedeńskie – poziome i pionowe żłobkowania, listwy oraz koła. Motywy geometryczne zdobią także balustrady balkonów (http://muzeumsecesji.pl/podroz_pliki/krakow_pliki/garncarska2.html).

3. Gmach Drukarni Związkowej, ul. Mikołajska 13

Gmach Drukarni Związkowej zaprojektował R. Meus w latach 1906–1907. Fasada budynku ma zróżnicowaną fakturę. W zależności od miejsca występuje bądź tynk, bądź też cegła. Dekoracja przybiera typowo secesyjną formę, zawiera liście i owoce kasztanowca, w połączeniu z motywami geometrycznymi – (http://muzeumsecesji.pl/podroz_pliki/krakow_pliki/mikolajska13.html).

4. Dom Towarzystwa Lekarskiego, ul. Radziwiłłowska 4

Budynek powstał według planu J. Sowińskiego, a wykonaniem zajęła się firma W. Kaczmarzkiego. W 1903 r. rozpoczęły się prace przy jego budowie. S. Wyspiański otrzymał zadanie zaprojektowania wnętrza siedziby. Zadanie to powierzył mu ówczesny prezes Towarzystwa Prof. J. Nowak. Artysta zrealizował nie tylko zdobienia ścian i balustrady, oparte na ulubionych motywach kwiatowych, ale również witraż na klatce schodowej budynku, przedstawiający system Kopernikowski w uosobieniu Apollo. W sali posiedzeń, na kilimach i portierach pojawiły się pelargonie, natomiast róże zagościły w czytelnicy, zaś balustradę zdobił motyw kwitnącego kasztanowca (<http://www.tlk.cm-uj.krakow.pl/historia.html>).

5. Kamienica, ul. Reformacka 3

Projektantem kamienicy był W. Kaczmarzki, stworzył również projekt Domu Towarzystwa Lekarskiego. Plany tej kamienicy powstały w 1905 r. Interesująca faktura fasady została uzyskana poprzez połączenie cegły białej i czerwonej oraz ceramiki. Zwieńczenie jest niezmiernie interesujące, gdyż do dekoracji zostały użyte dwa motywy – geometryczne i przyrodnicze. Dekoracja geometryczna obejmuje koła, przyrodnicza zaś fryz ze słoneczników, makówek i ukrytych wśród nich ptaków (http://muzeumsecesji.pl/podroz_pliki/krakow_pliki/reformacka3.html).

6. Dom Celestyna Czynciela, Plac Mariacki 9

Dom Celestyna Czynciela zaprojektował L. Wojtyczka (elewacje) oraz R. Meus (konstrukcja). Kamienica wzniesiona została w latach 1907–1908. Utrzymana jest w stylu secesyjnym; fasady dekorowane są motywami ludowymi, pojawia się też motyw kaduceusza (symbolicznej laski) atrybutu Merkurego, boga handlu. W 2001 r., podczas prac konserwatorskich przywrócono część dekoracji, która uległa zniszczeniu w latach 50. XX w. W kamienicy tej mieścił się jeden z pierwszych domów handlowych w Krakowie. Do 1939 r. na parterze znajdował się magazyn Bilewskich, a na pierwszym piętrze – salon konfekcji damskiej L. Grabowskiego (http://muzeumsecesji.pl/podroz_pliki/krakow_pliki/plmariacki9.html).

7. Kamienica, ul. Retoryka 7

Kamienica powstała w 1887 r. i nosi nazwę *Festina Lente*. Projektował ją podobnie jak dwie sąsiednie (*Pod śpiewającą żabą* i *Pod Osłem*) T. Talowski. Porównać ją można do kamienicy z ulicy Karmelickiej 35. W obu budynkach widać grę stylami, bliską nadchodzącej secesji – asymetryczne układy oraz zróżnicowane wykroje okien, malownicze uskoki fasad i loggie. Dekoracje są jakby wyrwane z kontekstu, a używane materiały budowlane charakteryzują się dużą różnorodnością. Kamienica stylem nawiązuje do krakowskiej wersji renesansu włoskiego (http://muzeumsecesji.pl/podroz_pliki/krakow_pliki/retoryka1.html).

8. Kamienica, ul. Smoleńsk 26

Kamienica została zbudowana około 1910 r. Pomimo ubogiej bryły budynku, którą stanowi regularny prostopadłościan, o jej klasie świadczy bogata secesyjna dekoracja, skupiona wokół okien, balkonów i wzdłuż gzymsów. Dekorację tę stanowią wijące się motywy roślinne, występujące obok wzorów geometrycznych (http://muzeumsecesji.pl/podroz_pliki/krakow_pliki/smolensk26.html).

9. Siedziba Teatru Starego, Plac Szczepański 1

Budynek został zaprojektowany w XIX w. i nadano mu styl florenckiego pałacu. W latach 1903–1906 został przebudowany w stylu secesyjnym. Autorami tych zmian byli F. Mączyński i T. Stryjeński. Budynek odnowiono na potrzeby konserwatorium muzycznego. Stiukowy fryz roślinny, jakim opatrzone budowlę, zaprojektował w 1906 r. J. Gardecki. Metalowa attyka nawiązywać miała do secesji wiedeńskiej (obecne są tu koła, pionowe odcinki zdobień) (http://muzeumsecesji.pl/podroz_pliki/krakow_pliki/plszczepanski1.html).

10. Kamienica, ul. Szujskiego 7

Jest to interesująca kamienica z asymetrycznie umiejscowionym wejściem i bardzo bogatymi obramieniami otworów okiennych oraz drzwiowych. Obramowania okien i drzwi wykonane z żółtego piaskowca, mają secesyjne, obłe formy. W formach tych zostały zamknięte kompozycje z powyginanych łodyg, liści i kwiatów. Portal drzwi wejściowych został obdarzony dekoracją o tym samym charakterze. Drzwi natomiast przybrały secesyjną formę i opatrzone zostały dekoracją geometryczną. Fasadę z białej cegły wzbogacają poziome pasy żółtego piaskowca, takiego jak przy oknach (http://muzeumsecesji.pl/podroz_pliki/krakow_pliki/szujskiego7.html).

11. Kamienica, ul. Zybliekiewicza 11a

Podobnie jak większość budynków tworzących zabudowę centrum miasta zdradza wpływy secesji wiedeńskiej. Budowę jej rozpoczęto w 1908 r. Zdobiona jest szczególnie lubianym w Krakowie, rzeźbionym motywem liści kasztanowca (http://muzeumsecesji.pl/podroz_pliki/krakow_pliki/zybliekiewicza11.html).

12. Bazylika Najświętszego Serca Pana Jezusa, ul. Kopernika 26

Kościół Jezuitów został zbudowany w latach 1909–1921, a autorem projektu był F. Mączyński. Bryła budowli nawiązuje przede wszystkim do romanizmu. Wnętrze ma charakter neobizantyjski, z secesyjną dekoracją. X. Dunikowski jest autorem portalu od strony ulicy, w którym przedstawiona została scena adoracji Chrystusa. Nad drzwiami znajduje się mozaika, obrazująca przebicie boku Chrystusa, projektu J. Bukowskiego. Przed wejściem do nawy głównej znajdują się dwa kamienne kapietele w stylu secesyjnym. Są to rzeźby K. Hukana wyobrażające postacie aniołów oraz kwiaty: irysy i cyklameny. Na sklepieniach kościoła znajdują się wyjątkowo efektowne secesyjne polichromie, autorstwa J. Bukowskiego, który zaprojektował również konfesjonały. Autorami mozaik byli P. Stachiewicz i L. Stroynowski. Zdobione secesyjnymi motywami roślinnymi ławki powstały według projektu F. Mączyńskiego, a I. Sikora ozdobił je rzeźbionymi w drewnie ornamentami roślinnymi, podobnie jak ambonę. Rzeźby w bocznych kaplicach wykonał K. Hukan. Swoim dynamizmem nawiązują one do baroku, chociaż opływowość kształtów zbliża je do secesji. Rzeźby w łuku tęczowym są autorstwa J. Raszki (http://bazylikaserca.pl/pl/o-bazylice_31/historia_52).

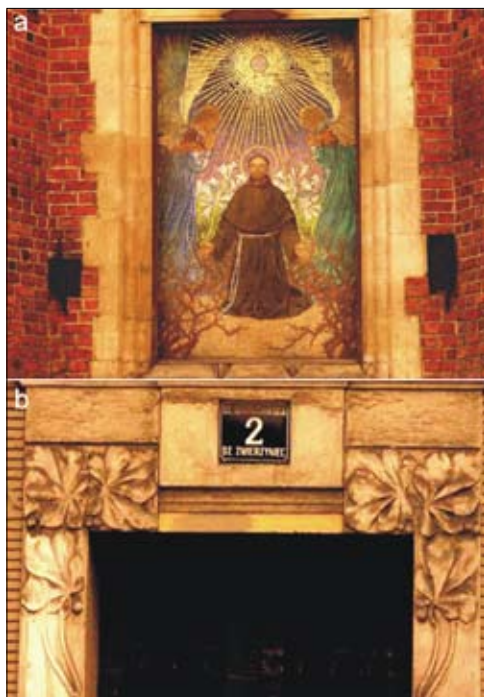
MATERIAŁ I METODY PRACY

Materiał do opracowania gromadzony był w latach 2009–2010 i łącznie obejmował 108 fotografii. Fotografowane były przedstawienia roślin, związane z wybranymi obiektami, przybierające analizowane formy – rzeźby, malarstwa ściennego i witraży. Na podstawie fotografii, jeśli nie udało się to podczas obserwacji bezpośredniej, dokonywana była identyfikacja gatunku w warunkach laboratoryjnych. W tym celu posługiwano się, m. in. następującymi opracowaniami: W. Szafer i in. (1986) *Rośliny Polskie*, L. Somsák (red.) (1990) *Świat roślin skał i minerałów*. W przypadku niemożliwości przypisania rośliny do konkretnego rodzaju, bądź gatunku, za pomoc służyła analiza całości dzieła, jako kontekstu, w którym wystąpił motyw rośliny. Kontekst ten mógł pomóc pozbyć się niejasności w przeprowadzonej identyfikacji, ale tylko wówczas, gdy roślinie przypisywane było znaczenie symboliczne.

Wszystkie zidentyfikowane gatunki i rodzaje zestawiono według przynależności systematycznej do rodzin (www.atlas-roslin.pl). Nomenklaturę roślin zaczerpnięto z *Flowering plants and Pteridophytes of Poland – a checklist. Biodiversity of Poland* Z. Mirka i in. (2002).

WYNIKI

W 12 badanych obiektach architektonicznych odnaleziono 67 elementów zdobniczych inspirowanych światem roślinnym, wśród których zidentyfikowano ogółem 52 taksony roślinne (26 w randze rodzaju i 26 w randze gatunku). Niektóre motywy okazały się trudne do rozpoznania ze względu na daleko posuniętą stylizację (w tych przypadkach nie pomogła również próba ich określenia na podstawie zasadniczej treści dzieła). Wybrane motywy zilustrowano na fotografiach (ryc. 2–7).

Ryc. 2. Mozaika na zewnętrznej ścianie prezbiterium Bazyliki św. Franciszka z Asyżu – a; motyw liści kasztanowca zwyczajnego *Aesculus hippocastanum* nad wejściem do Kamienicy przy ul. Garncarskiej 2 – b. Fot. P. Wojsa

Fig. 2. Mosaic on the outside of the presbytery of the St. Francis of Assisi Basilica – a; a chestnut leaf motif *Aesculus hippocastanum* above the entrance to the Townhouse at Garncarska 2 St. – b. Photo by P. Wojsa

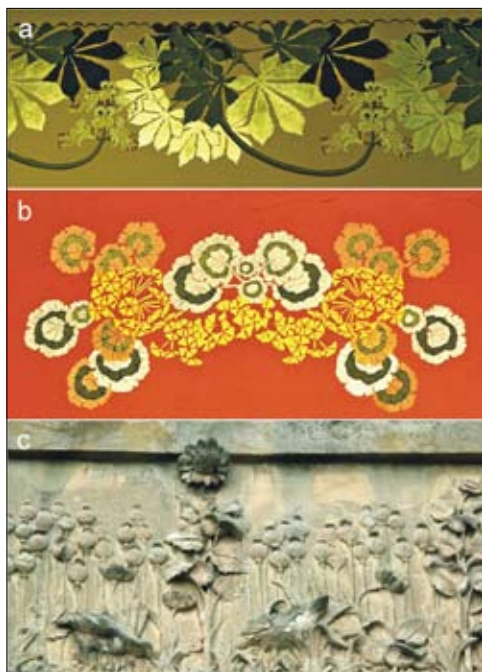

Ryc. 3. Widoczne na fasadzie budynku motywy z kasztanowcem zwyczajnym *Aesculus hippocastanum*; a – Kamienica przy ul. Zyblikiewicza 11a, b – Kamienica przy ul. Mikołajskiej 13. Fot. P. Wojsa

Fig. 3. Motifs with chestnut *Aesculus hippocastanum* visible on the facade of the building; a – Townhouse at Zyblikiewicza 11a St., b – Townhouse at Mikołajska 13 St. Photo by P. Wojs

Najwięcej zidentyfikowanych taksonów należy do rodzin: astrowate (8), różowate (4), bobowate i liliowate (po 3), najliczniej reprezentowanych w rodzimej florze. W rodzinach, takich jak: grzybieniovate, makowate, goździkowate, pierwiosnkowate, przewiertniowate i trędownikowate, odnotowano po dwa taksony. W pozostałych 22 rodzinach po jednym taksonie (paprotkowate, piwoniowate, bukowate, fiołkowate, wierzbowate, ślazowate, kasztanowcowate, klonowate, bodziszkowate, nasturcjowate, wiesiołkowate, winoroślowate, hortensjowate, araliowate, oliwkowate, jasnotowate, dzwonkowate, czosnkowate, konwaliowate, kosaćcowate, wiechlinowate, pałkowate). Ogółem stwierdzono taksony należące do 32 rodzin (tab. 1).

Szczególnie wiele odmiennych gatunków zidentyfikowano wśród form plastycznych Bazyliki św. Franciszka z Asyżu (Plac Wszystkich Świętych 5) i Bazyliki Najświętszego Serca Pana Jezusa (ul. Kopernika 26). Większość roślinnych elementów dekoracyjnych to malarstwo ścienne. Wyjątkiem jest kościół Jezuitów, w którym motywy roślinne królują w rzeźbie. Wśród roślin powtarzających się najczęściej w elementach zdobniczych można

Ryc. 4. Motywy malarstwa ściennego w Domu Towarzystwa Lekarskiego: a – kasztanowiec zwyczajny *Aesculus hippocastanum*, b – pelargonium *Pelargonium* sp.; motywy słonecznika zwyczajnego *Helianthus annuus* i makówek *Papaver* sp. na fasadzie Kamienicy przy ul. Reformackiej 3 – c. Fot. P. Wojsa

Fig. 4. Motifs of wall painting in the House of the Medical Society: a – chestnut tree *Aesculus hippocastanum*, b – pelargonium *Pelargonium* sp.; motifs of common sunflower *Helianthus annuus* and poppy capsules (*Papaver* sp.) on the facade of the Townhouse at Reformacka 3 St. – c. Photo by P. Wojsa

Ryc. 5. Porównanie fragmentu malowidła ściennego z motywem fiołka ogrodowego/bratka *Viola xvitrockiana* z kościoła Franciszkanów ze zdjęciem rośliny w naturze. Fot. P. Wojsa

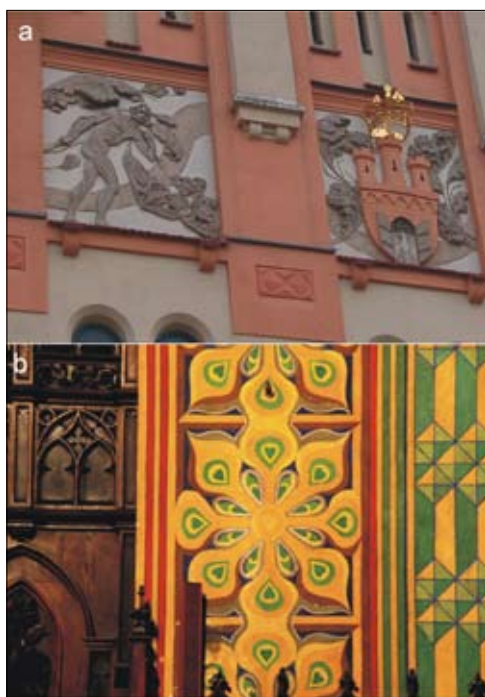
Fig. 5. Comparison of the fragment of a wall painting with motif of the garden violet/pansy *Viola xvitrockiana* from the Franciscan Basilica with the photo of this plant in nature. Photo by P. Wojsa

wymienić: słonecznik zwyczajny *Helianthus annuus*, kasztanowiec zwyczajny *Aesculus hippocastanum*, róża *Rosa* sp. Wyjątki pojawiające się sporadycznie to, np.: pałka *Typha* sp., bluszcz pospolity *Hedera helix*, kąkol polny *Agrostemma githago*, pelargonium *Pelargonium* itd. (tab. 1). W analizowanych formach artystycznych dominowały motywy bazujące na taksonach rodzimych, dziko rosnących lub uprawianych dla ozdoby (ryc. 8).

DYSKUSJA

Przyczyny umieszczania motywów roślinnych są bardzo różne, jednak najczęściej sprowadza się je do dwóch zasadniczych – symbolicznych i dekoracyjnych (Estreicher 1987; Pick 1998; Szczepanowicz 2003; Galera 2005, 2007; Impelluso 2006; Pawlińska 2006; Kozłowski i in. 2007). W analizowanych obiektach architektonicznych można wy-

Ryc. 6. Fragment dekoracji ściennych z nierozpoznawalnym motywem roślinnym; a – fasada budynku z siedzibą Teatru Starego (Plac Szczepański), b – fragment polichromii w Bazylice św. Franciszka z Asyżu. Fot. P. Wojsa

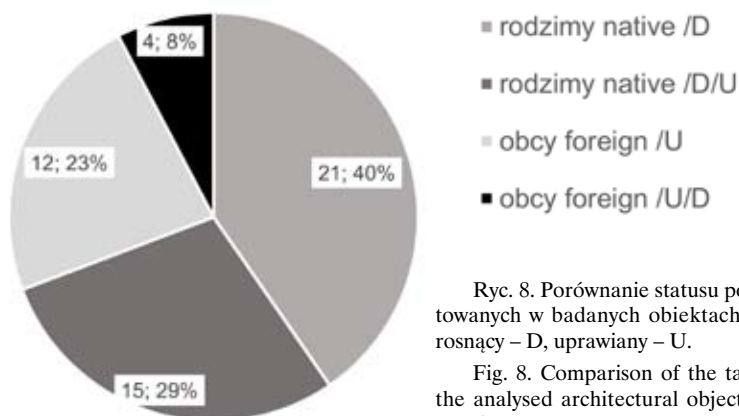
Fig. 6. Fragment of wall decoration with an unrecognisable floral motif; A – facade of the building with the seat of the Old Theatre (Szczepański Square), b – fragment of polychrome in the St. Francis of Assisi Basilica. Photo by P. Wojsa

Ryc. 7. Fragmenty polichromii w Bazylice św. Franciszka z Asyżu; a – oset/ostrożęci *Carduus/Cirsium* sp., b – kąkol polny *Agrostemma githago*, c – winorośl właściwa *Vitis vinifera*, d – kocanki ogrodowe *Helichrysum bracteatum*. Fot. P. Wojsa

Fig. 7. Fragments of polychrome in the St. Francis of Assisi Basilica; a – thistle *Carduus/Cirsium* sp., b – corncockle *Agrostemma githago*, c – grape vine *Vitis vinifera*, d – strawflower/golden everlasting *Helichrysum bracteatum*. Photo by P. Wojsa

różnić grupę roślin umieszczanych przez wzgląd na ich symbolikę. Należą do niej lilie, róże, dziewanna, przedstawione, np. na witrażach autorstwa S. Wyspiańskiego w kościele Franciszkanów. Dzięki symbolice roślin w witrażach umieszczonych w apsydzie tego kościoła, artysta zawarł opowieść o Zgromadzeniu Ojców Franciszkanów oraz prawdy wiary. Historia męczeństwa św. Franciszka przedstawiona została na zewnętrznej mozaice frontowej prezbiterium kościoła, przy pomocy kolczastych róż, wijących się u stóp Świętego (ryc. 2a). Czystość Błogosławionej Salomei zaznaczona jest poprzez umieszczenie obok Niej śnieżnobiałych lilii, natomiast dziewanna za plecami Błogosławionej symbolizuje zwycięstwo duszy nad ciałem (Kobielus 2014; http://www.ogrody.orzys.org.pl/zabawa/s_symbolika.htm).

Ryc. 8. Porównanie statusu pochodzenia taksonów odnotowanych w badanych obiektach architektonicznych; dziko rosnący – D, uprawiany – U.

Fig. 8. Comparison of the taxon origin status, noted in the analysed architectural objects; wild-growing – D, cultivated – U.

Tabela 1. Wykaz wszystkich gatunków odnotowanych w badanych obiektach architektonicznych; 1-12 – numery obiektów według powyżej zamieszczonej numeracji; formy artystyczne: RZ – rzeźba, MŚ – malarstwo ściennie, W – witraż; sposób przedstawienia motywu roślinnego: r. – przedstawienie realistyczne, sy. – przedstawienie symboliczne, st. – stylizowane; D – dziko rosnący, U – uprawiany

Table 1. List of all species recorded in the analysed architectural objects; 1-12 – numbers of objects according to the above numbering; artistic forms: RZ – sculpture, M – wall painting, W – stained glass; way of presentation a plant motif: r. – realistic, sy. – symbolic, st. – stylised; D – wild-growing, U – cultivated

Nr No	Rodzina Family	Gatunek/rodzaj Species/Genus	Obiekt/forma artystyczna/ sposób przedstawienia Object/artistic form/ way of presentation	Pochodzenie Origin
1	paprotkowate <i>Polypodiaceae</i>	paprotka zwyczajna <i>Polypodium vulgare</i> L.	8 - RZ (st.); 12 - RZ (st.)	rodzimy native /D
2	grzybieniowate <i>Nymphaeace</i>	grążel żółty <i>Nuphar lutea</i> (L.) Sibth. & Sm.	1 - W (st.)	rodzimy native /D
3	grzybieniowate <i>Nymphaeace</i>	grzybień <i>Nymphaea</i> sp.	1 - W (st.); 8 - RZ (st.)	rodzimy native /D/U
4	piwoniowate <i>Paeoniaceae</i>	piwonia <i>Paeonia</i> sp.	12 - RZ (r.)	obcy foreign /U
5	makowate <i>Papaveraceae</i>	mak lekarski, ogrodowy <i>Papaver somniferum</i> L.	1 - MŚ (st.); 12 - RZ (r.)	obcy foreign /U
6	makowate <i>Papaveraceae</i>	mak polny <i>P. rhoeas</i> L.	1 - MŚ (st.)	rodzimy native /D
7	goździkowate <i>Caryophyllaceae</i>	bniec <i>Melandrium</i> sp.	12 - RZ (st.)	rodzimy native /D
8	goździkowate <i>Caryophyllaceae</i>	kąkol polny <i>Agrostemma githago</i> L.	1 - MŚ (st.)	rodzimy native /D
9	bukowate <i>Fagaceae</i>	dąb <i>Quercus</i> sp.	12 - RZ (st.)	rodzimy native /D
10	pierwiosnkowate <i>Primulaceae</i>	pierwiosnka <i>Primula</i> sp.	1 - W (st.)	rodzimy native /D
11	pierwiosnkowate <i>Primulaceae</i>	cyklamen perski <i>Cyclamen persicum</i> Miller	12 - RZ (r.)	obcy foreign /U
12	fiolkowate <i>Violaceae</i>	fiólek ogrodowy, bratek <i>Viola ×wittrockiana</i> Hort.	1 - MŚ (st.)	obcy foreign /U

13	wierzbowate <i>Salicaceae</i>	wierzba <i>Salix</i> sp.	12 - RZ (st.)	rodzimy native /D
14	ślazowate <i>Malvaceae</i>	malwa <i>Alcea</i> sp.	1 - MŚ (st.)	rodzimy native /D/U
15	różowate <i>Rosaceae</i>	jabłoń <i>Malus</i> sp.	12 - RZ (st.)	rodzimy native /D/U
16	różowate <i>Rosaceae</i>	grusza <i>Pyrus</i> sp.	12 - RZ (st.)	rodzimy native /D/U
17	różowate <i>Rosaceae</i>	pięciornik <i>Potentilla</i> sp.	2 - RZ (st.); 7 - RZ (st.); 12 - RZ (st.)	rodzimy native /D
18	różowate <i>Rosaceae</i>	róża <i>Rosa</i> sp.	1 - MŚ (st.); 1 - W (st.); 9 - MŚ (st.); 10 - RZ (st.); 12 - RZ (r.), 12 - MŚ (st.)	rodzimy native /D/U
19	bobowate <i>Fabaceae</i>	komonica <i>Lotus</i> sp.	1 - MŚ (st.)	rodzimy native /D
20	bobowate <i>Fabaceae</i>	łubin <i>Lupinus</i> sp.	1 - W (st.)	rodzimy native /D/U
21	bobowate <i>Fabaceae</i>	robinia akacja <i>Robinia pseudoacacia</i> L.	12 - RZ (st.)	obcy foreign /U/D
22	kasztanowcowate <i>Hippocastanaceae</i>	kasztanowiec zwyczajny <i>Aesculus hippocastanum</i> L.	2 - RZ (st.); 3 - RZ (st.); 4 - RZ (st.); 4 - MŚ (st.); 11 - RZ (st.)	obcy foreign /U/D
23	klonowate <i>Aceraceae</i>	klon zwyczajny <i>Acer platanoides</i> L.	12 - RZ (st.)	rodzimy native /D/U
24	bodziszkowate <i>Geraniaceae</i>	pelargonia <i>Pelargonium</i> sp.	4 - MŚ (st.)	obcy foreign /U
25	nasturcjowate <i>Tropaeolaceae</i>	nasturcja większa <i>Tropaeolum majus</i> L.	1 - MŚ (st.)	obcy foreign /U
26	wiesiołkowate <i>Onagraceae</i>	wierzbownica kosmata <i>Epilobium hirsutum</i> L.	1 - MŚ (st.)	rodzimy native /D
27	winoroślowate <i>Vitaceae</i>	winorośl właściwa, w. winna <i>Vitis vinifera</i> L.	1 - MŚ (st.), 12 - RZ (sy.)	obcy foreign /U
28	hortensjowate <i>Hydrangeaceae</i>	hortensja <i>Hydrangea</i> sp.	12 - RZ (r.)	obcy foreign /U
29	araliowate <i>Araliaceae</i>	bluszcz pospolity <i>Hedera helix</i> L.	1 - MŚ (st.)	rodzimy native /D
30	przewiertniowate <i>Caprifoliaceae</i>	dziki bez koralowy <i>Sambucus racemosa</i> L.	12 - RZ (r.)	rodzimy native /D
31	przewiertniowate <i>Caprifoliaceae</i>	kalina koralowa <i>Viburnum opulus</i> L.	12 - RZ (r.)	rodzimy native /D
32	oliwkowate <i>Oleaceae</i>	lilak pospolity/bez <i>Syringa vulgaris</i> L.	12 - RZ (r.)	obcy foreign /U/D
33	trędownikowate <i>Scrophulariaceae</i>	dziewanna <i>Verbascum</i> sp.	1 - MŚ (st.); 1 - W (sy.)	rodzimy native /D
34	trędownikowate <i>Scrophulariaceae</i>	naparstnica <i>Digitalis</i> sp.	12 - RZ (r.)	rodzimy native /D/U
35	jasnotowate <i>Lamiaceae</i>	gajowiec żółty <i>Galeobdolon luteum</i> Huds.	1 - MŚ (st.)	rodzimy native /D
36	dzwonkowate <i>Campanulaceae</i>	dzwonek <i>Campanula</i> sp.	1 - MŚ (st.); 1 - W (st.)	rodzimy native /D/U
37	astrowate <i>Asteraceae</i>	aster <i>Aster</i> sp.	12 - RZ (r.)	rodzimy native /D/U
38	astrowate <i>Asteraceae</i>	chaber bławatek <i>Centaurea cyanus</i> L.	1 - MŚ (st.)	rodzimy native /D

39	astrowate <i>Asteraceae</i>	cykoria podróżnik <i>Cichorium intybus</i> L.	1 - MŚ (st.)	rodzimy native /D
40	astrowate <i>Asteraceae</i>	kocanki ogrodowe <i>Helichrysum bracteatum</i> (Vent.) Andrews	1 - MŚ (st.)	obcy foreign /U
41	astrowate <i>Asteraceae</i>	mniszek lekarski <i>Taraxacum officinale</i> F. H. Wigg.	12 - RZ (r.)	rodzimy native /D
42	astrowate <i>Asteraceae</i>	oseł/ostrożeń <i>Carduus/Cirsium</i> sp.	1 - MŚ (st.)	rodzimy native /D
43	astrowate <i>Asteraceae</i>	słonecznik zwyczajny <i>Helianthus annuus</i> L.	1 - MŚ (st.); 5 - RZ (r.); 10 - RZ (st.); 10 - RZ (st.)	obcy foreign /U/D
44	astrowate <i>Asteraceae</i>	stokrotka pospolita <i>Bellis perennis</i> L.	1 - MŚ (st.)	rodzimy native /D/U
45	liliowate <i>Liliaceae</i>	lilia <i>Lilium</i> L.	1 - MŚ (st.); 1 - W (sy); 12 - RZ (r.)	rodzimy native /D/U
46	liliowate <i>Liliaceae</i>	tulipan <i>Tulipa</i> sp.	12 - RZ (r.); 12 - RZ (st.)	obcy foreign /U
47	liliowate <i>Liliaceae</i>	korona cesarska <i>Fritillaria imperialis</i> L.	12 - RZ (st.)	obcy foreign /U
48	czosnkowate <i>Alliaceae</i>	czosnek <i>Allium</i> sp.	12 - RZ (st.)	rodzimy native /D/U
49	konwaliowate <i>Convallariaceae</i>	konwalia majowa <i>Convallaria</i> <i>majalis</i> L.	2 - RZ (st.)	rodzimy native /D/U
50	kosacówate <i>Iridaceae</i>	kosaciec <i>Iris</i> sp.	1 - W (st.); 12 - RZ (r.)	rodzimy native /D/U
51	wiechlinowate <i>Poaceae</i>	pszenica <i>Triticum</i> sp.	12 - RZ (r.); 1 - MŚ (st.)	obcy foreign /U
52	pałkowate <i>Typhaceae</i>	pałka <i>Typha</i> sp.	12 - RZ (r.)	rodzimy native /D

W opozycji do symboliki funkcjonuje grupa roślin wykorzystywana w celach dekoracyjnych, dzięki ich niewątpliwym walorom estetycznym. Przykładem są tu bratki, słonecznik i kłokol przedstawione, np. na fragmentach polichromii w kościele Franciszkanów. Płaskorzeźby odwzorowujące różnorodne gatunki roślin zamieszczone w kościele Najświętszego Serca Pana Jezusa, należą również do tej samej grupy. Są one odzwierciedleniem piękna otaczającej przyrody. Co ciekawe, w dziełach Wyspiańskiego lilie spełniają dwie funkcje: w jednym miejscu artysta używa ich tworząc czysto dekoracyjny fryz, natomiast tuż przy ołtarzu nabierają już innej wymowy – stają się symbolem czystości. Wszystkie rośliny znajdujące się w głównej nawie Bazyliki św. Franciszka, miały stworzyć wspaniały ogród, miały być przejawem wielkiej miłości do świata stworzonego przez Boga, a w ten sposób powiedzieć więcej na temat charyzmatu patrona tego zgromadzenia. W pozostałych badanych obiektach architektonicznych inspiracją były gatunki, o dużych walorach dekoracyjnych. Artyści nie nadawali im szczególnej symboliki, często wykorzystywali motywy popularne w secesji – kasztanowiec zwyczajny (ryc. 2b-3-4a), słonecznik (ryc. 4c), mniszek lekarski, rzadziej pelargonie (ryc. 4b) (Osińska 2005).

Można się zastanawiać, jak wielką rolę w twórczości artystów secesyjnych pełniła wiedza z zakresu botaniki oraz w jakim stopniu twórcy takową wiedzę posiadali. Historia wskazuje, iż istniała moda na gromadzenie roślin oraz na przedstawianie roślin w szeroko pojętej sztuce. W obrębie tej mody było jednak miejsce na różne upodobania artystów,

stał tak różne sposoby przedstawienia roślin, jak różne osobowości artystów. Analizie można poddać twórczość Wyspiańskiego. Mimo posiadanej elementarnej wiedzy z zakresu botaniki i kontaktu z krakowskim światem naukowym, artysta nie naśladował rycin z ówczesnych podręczników (Dyakowski 1916, 1923). Jego oryginalny sposób rysowania nie utrudnia rozpoznania rośliny, wspólny zaś jest wybór fragmentów roślin najtrafniej opisujących gatunek. Stylizacja w jego dziełach nie powoduje zatarcia charakterystycznych cech gatunków. W każdym użytym motywie roślinnym bez większego trudu można rozpoznać takson przynajmniej do rodzaju (Gowin 2006; Popieliska-Michalczyk 2007).

Znakomitym przykładem szczegółowości odwzorowania roślin będzie porównanie fotografii roślin w naturze z roślinami pochodzącymi z polichromii Bazyliki św. Franciszka z Asyżu. Oglądając zestawienie fotografii i malowideł, takich gatunków jak: róża *Rosa* sp., nasturcja większa *Tropaeolum majus*, czy bratek *Viola ×wittrockiana* (ryc. 5), spostrzec można cechy najbardziej dla nich charakterystyczne. Realizm odwzorowań tych roślin jest ogromny. Ciekawym przedstawieniem roślin charakteryzuje się również kościół Jezuitów. Obserwując tu motywy roślinne odnosi się wrażenie, że artysta starał się oddać rośliny jak najbardziej realistycznie. Realizm jest jednak zaburzony przez proporcję przedstawień, bo choć liście są naturalistyczne, to nie mają zachowanych proporcji w stosunku do pozostałych elementów roślinnych. Można zatem powiedzieć, że ich stylizacja nie jest zbyt daleko posunięta. W przednich i bocznych kwaterach ławek umieszczone są płaskorzeźby roślin sprowadzonych do tej samej wielkości, choć zupełnie inaczej jest w naturze, np. mniszek lekarski jest tak duży jak hortensja *Hydrangea* sp., a nawet wierzba *Salix* sp.

Przedstawienia obecne w fasadach kamienic, a także wnętrzach Domu Towarzystwa Lekarskiego (ryc. 4a-b), charakteryzują się różnym stopniem stylizacji, od mniejszego – kamienica ul. Zybkiewicza 11a (ryc. 3a), po znaczne – kamienica ul. Mikołajska 13 (ryc. 3b). Artyści kierując się wyłącznie względami dekoracyjnymi przekształcali tak skrajnie znane motywy, że możliwe jest dostrzeżenie w nich jedynie śladów inspiracji światem roślin (Galera 2005, 2007). Skrajna stylizacja jaką stosowali artyści doprowadziła do niemożliwości rozpoznania części badanych motywów. Przykłady tego odnaleźć można w kościele Najświętszego Serca Pana Jezusa, Domu Celestyna Czyńciela, fasadzie budynku Teatru Starego czy Bazylice św. Franciszka z Asyżu (ryc. 6). Dotyczy to zwłaszcza form rozetowych, których inspiracją mogły być, zarówno motywy roślinne, jak i figury geometryczne.

Analizując skład występujących w sztuce badanego okresu gatunków nie trudno spostrzec, iż artyści wybierają rośliny dobrze im znane, najczęściej rodzimego pochodzenia (tab. 1, ryc. 8). Nie obserwuje się raczej takich roślin, jak w sztuce epok klasycyzujących – oliwka, gałązka palmowa (Impelluso 2006). Można powiedzieć, że rośliny w analizowanych obiektach to rośliny z „podwórka artysty”. Przykładami mogą być pospolite gatunki dziko rosnące, pochodzące z łąk, pól i starorzeczy (Dubiel 1996; Zajac i in. 2006): cykorja podróżnik *Cichorium intybus*, mniszek lekarski *Taraxacum officinale*, ostrożeń lub oset *Cirsium/Carduus* sp. (ryc. 7a), kąkol polny *Agrostemma githago* (ryc. 7b), pałka *Typha* sp. Często są to również gatunki uprawiane przez człowieka na polach, np. pszenica *Triticum* sp., słonecznik zwyczajny *Helianthus annuus* (ryc. 4c), czy w ogrodach np. malwa *Alcea* sp., winorośl właściwa *Vitis vinifera* (ryc. 7c), kocanki ogrodowe *Helichrysum bracteatum* (ryc. 7d), nasturcja, róża i inne.

Specyficzny czas powstawania owych dzieł, zdobiących różne budynki użyteczności publicznej, również nie pozostawał bez wpływu na ich treść. W okresie rozbiorów, represji, jakie cierpiał polski naród, artyści uznali, iż mają szerzyć miłość do Ojczyzny (Zemanek, Zemanek 2007). Poprzez swe dzieła starali się aktywnie zapobiegać zapomnieniu wartości narodowych, być może właśnie dlatego wybierali motywy rodzime, które były powszechne w najbliższym otoczeniu (Białostocki 2004; Osińska 2005; Partyka, red. 2005).

PODSUMOWANIE

1. Celem niniejszej pracy było określenie składu florystycznego gatunków, znajdujących się w motywach wybranych form sztuki Krakowa z lat 1850–1950. Rozeznanie w stanie wiedzy botanicznej w ówczesnym społeczeństwie, a także tendencjach w sztuce Polski i Europy pomóc miało w określeniu czym kierowali się artyści przy umieszczeniu roślin w swoich dziełach.

2. Materiały badawcze (fotografie) zostały zgromadzone na terenie 12 obiektów architektonicznych Krakowa. Następnie zaobserwowane motywy roślinne podlegały analizie i oznaczeniu do rodzaju bądź gatunku. Informacje zebrane na temat szkolnictwa ówczesnej Polsce, stanu wiedzy botanicznej, rozwoju nauki oraz sztuki na przełomie wieków XIX i XX były podstawą do oceny sposobu przedstawienia motywu roślinnego. Określono także formę plastyczną motywów roślinnych.

3. Oznaczono 52 taksony roślinne, z czego 26 w randze rodzaju i 26 w randze gatunku. Najwięcej zidentyfikowanych taksonów należy do rodzin: astrowate (8), różowate (4), bobowate i liliowate (3), pospolitych w naszej rodzimej florz. Wśród przedstawień roślinnych były i takie, których przypisanie chociażby do rodziny było niemożliwe, ze względu na daleko posuniętą stylizację.

4. W secesji artyści umieszczali rośliny w swoich dziełach ze względu na panującą wówczas modę na tego rodzaju motywy. Przełom wieków XIX i XX sprzyjał realistycznym przedstawieniom, poprzez otwarcie umysłów ludzi na otaczający świat, poznawalny zmysłowo. Szczegółne znaczenie dla sztuki polskich artystów miała sytuacja polityczna (Polska pod zaborami), która doprowadziła do konieczności obrony państwowości przez dzieła sztuki. Wobec tego, nadzwyczaj popularne były inspiracje z otaczającej dzikiej przyrody i przydomowych ogrodów, stosowane jako hołd „małej Ojczyźnie”.

PIŚMIENNICTWO

Bałus W., Mikołajska E., Urban J., Wolańska J. 2004. *Sztuka sakralna Krakowa w wieku XIX*, Cz. I. Ser. „Ars Vetus et Nova”, wyd. Instytut Historii Sztuki UJ. Kraków, s. 7–187.

Bałus W. 2004. *Sztuka sakralna Krakowa w wieku XIX*, Cz. II. Ser. „Ars Vetus et Nova”, wyd. Instytut Historii Sztuki UJ. Kraków, s. 7–257.

Białostocki J. 2004. *Sztuka cenniejsza niż złoto*, wyd. PWN. Warszawa, s. 7–721.

Dubiel E. 1996. *Łąki Krakowa*. „Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej”, 24: 145–171.

Dyakowski B. 1916. *Historia naturalna, kurs niższy*, Cz. I., wyd. M. Arcta w Warszawie. Lublin, s. 5–208.

Dyakowski B. 1923. *Historia naturalna, kurs niższy, ułożony podług zbiorowisk*, Cz. I., wyd. M. Arcta w Warszawie. Warszawa, s. 3–157.

Estreicher K. 1987. *Historia sztuki w zarysie*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Warszawa – Kraków, 415 s.

Galera H. 2005. *Malarstwo holenderskie XVII w. W jakim stopniu obrazy mistrzów mogą odzwierciedlać rzeczywistą sytuację przyrodniczą?*, [w:] *Problemy środowiska i jego ochrony*, Cz. 13. Centrum Studiów nad Człowiekiem i Środowiskiem, red. M. Nakonieczny, P. Migula., wyd. Uniwersytet Śląski. Katowice, s. 21–34.

Galera H. 2007. *Klasyzystyczne motywy roślinne w dekoracjach Zamku Królewskiego w Warszawie*. „Wiadomości Botaniczne”, 51, 1/2: 15–26.

Gowin S. 2006. *Stanisław Wyspiański 1869-1907*, wyd. Edipresse Polska. Warszawa, s. 7–93.

Impelluso L. 2006. *Natura i jej symbole. Rośliny i zwierzęta*, wyd. Arkady. Warszawa, 384 s.

Kobieliński S. 2014. *Florarium christianum - Symbolika roślin - chrześcijańska starożytność i średniowiecze*, wyd. Tyniec. Kraków, 356 s.

Kozłowski J., Forycka A., Szczygłowska D. 2007. *Rośliny w Piśmie Świętym*. „Panacea”, 2, 19: 32–34 [http://www.panacea.pl/articles.php?id=246].

Lam W. 1974. *Malarstwo na przestrzeni stuleci*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Warszawa, s. 118–124.

Mirek Z., Piękoś-Mirkowa H., Zając A., Zając M. 2002. *Flowering plants and Pteridophytes of Poland - a checklist. Biodiversity of Poland*, wyd. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Science. Kraków, 1: 1–442.

Osińska B. 2005. *Sztuka i czas. Cz. II. Od klasycyzmu do współczesności*, wyd. WSiP. Warszawa, 295 s.

Partyka J. (red.) 2005. *Zróżnicowanie i przemiany środowiskowo-kulturowe Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej*, T. III., wyd. OPN. Ojców, s. 157–159.

Pawlińska A. 2006. *Józef Mehoffer 1869-1946*, wyd. Edipresse Polska. Warszawa, s. 7–95.

Pick J. 1998. *W świecie Biblii – flora. Niemi świadkowie chwały Boga. Leksykon roślin w Biblii*, wyd. Bernardinum. Pelplin, 183 s.

Popieliska-Michalczyk J. 2007. *Zielnik Wyspiańskiego*, wyd. Muzeum Narodowe w Krakowie. Kraków, s. 7–108.

Szafer W., Kulczyński S., Pawłowski B. 1986. *Rośliny polskie – opisy i klucze do oznaczania wszystkich gatunków roślin naczyniowych*, Wyd. V., T. 1-2., Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Warszawa, 1019 s.

Szcepanowicz B. 2003. *Atlas roślin biblijnych. Pochodzenie i miejsce w Biblii i symbolika*, wyd. WAM. Kraków, 272 s.

Šomšák L. (red.) 1990. *Świat roślin skał i minerałów*, wyd. PWN RiL. Warszawa, 401 s.

Witz I. 1974. *Polscy malarze, Polskie obrazy*, wyd. Nowa księgarnia. Warszawa, s. 162–311.

Zając M., Zając A., Zemanek B. 2006. *Flora Cracoviensis Secunda (Atlas)*, Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki UJ. Centrum druku GRAF. Kraków, ss. 291.

Zemanek A., Zemanek B. (red.) 2007. *Naukowe szkoły botaniczne w Krakowie – tradycje i nowe zadania*, wyd. Ogród Botaniczny – Instytut Botaniki UJ. Kraków, s. 28–47.

Netografia

- Atlas roślin naczyniowych Polski – www.atlas-roslin.pl [dostęp: 2002-2017].
- Bazylika Najświętszego serca Pana Jezusa: historia – http://bazylikaserca.pl/pl/o-bazylice_31/historia_52 [dostęp: 2017].
- Kochajmy ogrody: Symbolika roślin – http://www.ogrody.orzysz.org.pl/zabawa/s_symbolika.htm [dostęp: 7.03.2003].
- kraków4u.pl: Kościół św. Franciszka z Asyżu – <http://www.krakow4u.pl/kosciol-Kosciol-sw--Franciszka-z-Asyzu-6.html> [dostęp: 2004-2017].
- Wirtualne Muzeum Secesji – <http://muzeumsecesji.pl> [dostęp: 2004-2016].
- Wirtualne Muzeum Secesji: Dom Celestyna Czynciela, Kraków, Pl. Mariacki 9 – http://muzeumsecesji.pl/podroz_pliki/krakow_pliki/plmariacki9.html [dostęp:2006].
- Wirtualne Muzeum Secesji: Gmach Drukarni Związkowej, Kraków, Mikołajska 13 – http://muzeumsecesji.pl/podroz_pliki/krakow_pliki/mikolajska13.html [dostęp:2006].
- Wirtualne Muzeum Secesji: Kamienica, Kraków, Garncarska 2 – http://muzeumsecesji.pl/podroz_pliki/krakow_pliki/garncarska2.html [dostęp:2005].
- Wirtualne Muzeum Secesji: Kamienica, Kraków, ul. Reformacka 3 – http://muzeumsecesji.pl/podroz_pliki/krakow_pliki/reformacka3.html [dostęp:2006].
- Wirtualne Muzeum Secesji: Kamienica, Kraków, ul. Retoryka 1 – http://muzeumsecesji.pl/podroz_pliki/krakow_pliki/retoryka1.html [dostęp:2005].
- Wirtualne Muzeum Secesji: Kamienica, Kraków, ul. Smoleńsk 26 – http://muzeumsecesji.pl/podroz_pliki/krakow_pliki/smolensk26.html [dostęp:2005].
- Wirtualne Muzeum Secesji: Kamienica, Kraków, ul. Szujskiego 7 – http://muzeumsecesji.pl/podroz_pliki/krakow_pliki/szujskiego7.html [dostęp:2006].
- Wirtualne Muzeum Secesji: Kamienica, Kraków, ul. Zybkiewicza 11a – http://muzeumsecesji.pl/podroz_pliki/krakow_pliki/zybkiewicza11.html [dostęp:2006].
- Wirtualne Muzeum Secesji: Siedziba Teatru Starego, Kraków, Pl. Szczepański 1 – http://muzeumsecesji.pl/podroz_pliki/krakow_pliki/plszczepanski1.html [dostęp:2006].
- Towarzystwo Lekarskie Krakowskie: Historia Towarzystwa Lekarskiego Krakowskiego – <http://www.tlk.cm-uj.krakow.pl/historia.html> [dostęp:2017].

SUMMARY

The aim of this paper was to determine the composition of flora species, found in the motifs of selected forms of Kraków art from 1850–1950. Research materials (photographs) were collected in 12 architectural objects of Kraków. Subsequently, plant motifs were analysed and identified for genus or species. The plastic form of plant motifs was also determined. 52 plant taxa were identified, of which 26 were in the rank of genus and 26 were in the rank of species. The most of identified taxa belonged to families: composite (8), rosaceae (4), leguminosae and liliaceae (3). Among the plant motifs were those, whose assignment to even a family rank was impossible, due to the far advanced styling. In art secession, the artists placed the plants in their works because of the prevailing fashion for such motifs. The turn of the nineteenth and twentieth centuries favored realistic representations. At the time, political situation of Poland was particularly important for the art of Polish artists. This situation led to the need to defend the statehood through works of art. Consequently, the inspirations from the surrounding wildlife and gardens, as a homage to the “little homeland”, were extremely popular.